

UDK 811.163.42'374:316.647.8

Izvorni znanstveni rad
Rukopis primljen 25. III. 2021.
Prihvaćen za tisak 21. V. 2021.
doi.org/10.31724/rihjj.47.2.9

Lana Hudeček

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
orcid.org/0000-0003-4667-7781
lhudecek@ihj.hr

RJEČNIK I STEREOTIPI – KAKVA JE PLAVUŠA U MREŽNIKU?

Istraživački projekt *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik* Hrvatske zaklade za znanost pri kraju je prve faze (2017. – 2021.) svoje provedbe.¹ U toj su fazi ispunjeni zahtjevi zadani radnim planom projekta, ali otvorila su se i pitanja kojima u budućnosti treba posvetiti posebnu pozornost. Jedno je od njih obrada riječi i izraza koji označuju stereotipizirane pojmove, što otvara i daljnja promišljanja o potrebi i načinu davanja informacija o konotativnome značenju u rječniku, odnosno o granici konotativnoga i prenesenoga značenja, koju nije uvijek lako odrediti. Upravo je stoga u suorganizaciji projekta *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik*, Hrvatske zaklade za znanost i Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, kao ustanove nositelja projekta, 11. prosinca 2020. održan *Okrugli stol Rječnik i stereotipi*² posvećen toj temi. U ovome se radu na primjeru riječi i izraza kojima se označuje osoba plave/svijetle kose (s posebnim obzirom na riječi *plavuša* i *plavušan*) pokazuje koje podatke leksikograf dobiva iz skica riječi i s kojim se problemima suočava pri njihovoj interpretaciji. Posebno se na temelju riječi koje označuju osobu određene boje kose pokazuje kako se iz gramatičke (tvorbene) strukture nekih riječi mogu iščitati u njoj pohranjeni stereotipi i, primjerice, slika rodne (ne)ravnoapravnosti u određenome društvenom trenutku.

¹ Ovaj je rad nastao u okviru projekta *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik* (IP 2016-06-2141), koji u cijelosti financira Hrvatska zaklada za znanost i koji se provodi u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje, te internoga projekta Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje *Muško i žensko u hrvatskome jeziku*.

² Više o Okruglome stolu *Rječnik i stereotipi* vidi na stranici <http://ihj.hr/mreznik/page/rjecnik-i-stereotipi/31/>.

0. Uvod

O *Hrvatskome mrežnom rječniku – Mrežniku* napisano je mnogo radova.³ Navest ćemo ovdje samo nekoliko najvažnijih činjenica o projektu i rječniku koji se u okviru njega izrađuje.⁴ Cilj je projekta stvoriti mrežni, slobodno dostupan, besplatan, hipertekstni, pretraživ, korpusno utemeljen⁵ i na suvremenim spoznajama e-leksikografije i računalnoga jezikoslovlja utemeljen jednojezični rječnik koji uključuje tri modula (za odrasle korisnike, za učenike nižih razreda osnovne škole i za osobe koje uče hrvatski kao strani jezik). *Mrežnik* je zamišljen i kao mjesto koje povezuje jezične izvore Instituta za hrvatski jezik (koji su u trenutku pokretanja projekta već postojali ili koji su stvoreni za potrebe projekta⁶).⁷ Dodatni su ciljevi projekta, kako je navedeno u projektnoj prijavi, pokrenuti intenzivnije istraživanje jednojezične e-leksikografije u Hrvatskoj⁸, organizirati međunarodnu znanstvenu konferenciju o e-leksikografiji⁹, objaviti radove s konferencije¹⁰, sastaviti odostražni rječnik¹¹ te postaviti na mrežne stranice monografiju o projektu *Mrežnik*. Projekt *Mrežnik* surađuje s nekoliko projekata, od kojih je jedan i interni projekt Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje *Muško*

³ Vidi popis radova nastalih na projektu *Mrežnik* na <http://ihjj.hr/mreznik/page/radovi/5/>.

⁴ Za više podataka vidi mrežne stranice projekta <http://ihjj.hr/mreznik/page/o-mrezniku/1/> te Hudeček i Mihaljević 2020a.

⁵ Rječnik je utemeljen na dvama korpusima: *hrWaC-u* i *Hrvatskoj jezičnoj riznici*. Korpusi se pretražuju s pomoću alata *SketchEngine*, a u okviru projekta izrađene su i skice riječi (*Word Sketches*) za hrvatski jezik. Skice riječi sastavio je Nikola Ljubešić, a prvotni je nacrt skica riječi doraden u skladu s naputcima skupine za tehnološka rješenja na projektu *Mrežnik*.

⁶ Natuknice i značenja u *Mrežniku* povezuju se s ovim izvorima Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje koji su već postojali kad je projekt pokrenut: *Kolokacijska baza hrvatskoga jezika* (ihjj.hr/kolokacije/), *Struna* (struna.ihjj.hr/), *Baza hrvatskih glagolskih valencija* (valencije.ihjj.hr/), *Hrvatska školska gramatika* (gramatika.hr/), *Hrvatski pravopis* (pravopis.hr/) te s ovim mrežnim izvorima nastalim za potrebe projekta: *Baza jezičnih savjeta za učenike nižih razreda osnovne škole* (hrvatski.hr/savjeti/), *Baza frazemskih etimologija* (hrvatski.hr/frazemi/), *Baza etnika i ktetika* (hrvatski.hr/etnici-i-ktetici/) i *Baza veznika* (u izradi).

⁷ Više o unutarjezičnome i izvanjezičnome povezivanju u *Mrežniku* vidi u Hudeček i Mihaljević 2019b.

⁸ O diseminacijskim aktivnostima i aktivnostima usavršavanja provedenima na projektu *Mrežnik* više na ihjj.hr/mreznik.

⁹ O konferenciji *E-rječnici i e-leksikografija* održanoj 10. i 11. svibnja 2019. godine više na ihjj.hr/mreznik/page/e-rjecnici-i-e-leksikografija/8/.

¹⁰ Radovi su u listopadu 2020. objavljeni u *Raspravama: Časopisu Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* dostupnim na hrcak.srce.hr/index.php?show=toc&id_broj=19531 te u tiskanome izdanju.

¹¹ Pristup demoinačici odostražnoga rječnika od studenoga 2020. moguć je putem poveznice dostupne na mrežnim stranicama projekta ihjj.hr/mreznik/ (rubrika *Odostražni rječnik*). Kao i rječnik, i odostražni će se rječnik dopunjavati i ažurirati.

i žensko u hrvatskome jeziku, u kojemu se pozornost poklanja (i) proučavanju rodniha sterotipa, odnosno njihova jezičnoga odraza.¹²

Kako je projekt *Mrežnik* četverogodišnji projekt HRZZ-a, u toj je njegovoj fazi pozornost posvećena stvaranju njegove makrostrukture te mikrostrukture svakoga od triju modula¹³, izgradnji popratnih baza, obradi predviđene količine rječničkih jedinica (10 000 u osnovnome, 3000 u modulu za učenike te 1000 u modulu za strance koji uče hrvatski kao drugi i strani jezik) te osiguravanju njegove održivosti i nakon završetka prve četverogodišnje faze. Međutim, u toj su fazi neke specifične teme ostale otvorenima. Jedna od njih je i problem obrade riječi i izraza koji označuju stereotipizirane pojmove. Ta će tema biti predmetom iscrpnijih istraživanja predviđenih u drugoj projektnoj fazi, u kojoj će se *Mrežnik* nastaviti provoditi kao interni projekt Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Okrugli stol *Rječnik i stereotipi* održan 11. prosinca 2020. u okviru projekta *Mrežnik* početak je otvaranja tema i rješavanja problema u drugoj projektnoj fazi.

1. Stereotipizacija, konotativno i preneseno značenje

U rječničkoj se definiciji donosi denotativno značenje riječi/izraza.¹⁴ Na temelju toga značenja utvrđuju se i semantički odnosi među riječima.¹⁵ Iako je riječ o osnovnome i opravdano uspostavljeno leksikografskom načelu, obrađivač se rječničke građe, osobito u vrijeme u kojemu korpusi i korpusni alati daju lako dostupne i iscrpne podatke o kolokacijskome potencijalu rječničke jedinice¹⁶

¹² Projekt *Muško i žensko u hrvatskome jeziku* interni je projekt Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje voditeljica Lana Hudeček i Milice Mihaljević. Više podataka o projektu dostupno je na stranicama muskozensko.jezik.hr.

¹³ Prikaz mikrostrukture pojedinih modula vidi u Hudeček i Mihaljević 2018, 2020.

¹⁴ „...dictionaries have to confine themselves to telling us what words denote, not what they connote – otherwise they would become unmanageably, perhaps impossibly, large.” (oed.hertford.ox.ac.uk/literary-sources/literary-issues/connotation-vs-denotation/).

¹⁵ Jasno je, naravno, da iako imaju isto denotativno značenje, jedinice koje, primjerice, stoje u odnosu sinonimije nisu zamjenjive u svim kontekstima. Međutim, donošenje denotativnoga značenja rječničke jedinice nužno je za uspostavu hijerarhijskih semantičkih sustava.

¹⁶ O kolokacijama u *Mrežniku* vidi Hudeček i Mihaljević 2020b. U *Mrežniku* se kolokacije donose u posebnome bloku u strukturi *Mrežnika*. Imenice koje se najčešće pojavljuju uz pridjev u mikrostrukturi osnovnoga *Mrežnikova* modula donose se u kolokacijskome bloku i uvode pitanjem *Tko/Što je xxx?*, npr. *Tko je plavokos?* Pridjevi koji se najčešće pojavljuju uz neku imenicu navode se pod pojedinim značenjima

i kontekstu u kojemu je potvrđena¹⁷, a u kojima je pohranjeno (i) njezino konotativno značenje, suočava s činjenicom da bi rječnik (a rječnik je u pravilu e-rječnik, odnosno prostorno neograničen rječnik) trebao sadržavati i podatke o konotativnome značenju riječi.¹⁸ Ono se pri izradi rječnika prepoznaje u prvome redu u kolokacijskome potencijalu riječi ili izraza, odnosno u kontekstu u kojemu se riječ pojavljuje.

Riječi koje se podudaraju u denotativnome, često se razlikuju u konotativnome značenju, što se najlakše iščitava iz njihova kolokacijskoga potencijala (npr. *vatra* (*logorska, lagana, umjerena*) i *oganj* (*pakleni, neugasiv, vječni*), *dom* (*obiteljski, roditeljski, topao*) i *ognjište* (*pradjedovsko, spaljeno, stoljetno, vjekovno*)) i u uporabnome (funkcionalnome) protegu, primjerice kad se jedan od članova općejezičnoga sinonimnoga para upotrebljava kao preporučeni stručni naziv te razvija i u općemu jeziku, u većoj ili manjoj mjeri, kolokacijski potencijal različit od kolokacijskoga potencijala člana sinonimnoga para koji nije (preporučeni) stručni naziv. Primjer su riječi *ogledalo* i *zrcalo*, koje u općejezičnome rječniku imaju u pravilu istu definiciju¹⁹; njihov je različit kolokacijski potencijal, uvjetovan njihovom funkcionalnom različitošću, prikazan na Slici 1.

imenice u kolokacijskome bloku i uvode se pitanjem *Kakav je xxx?*, npr. *Kakva je plavuša?* Tako navedene sveze u kojima se riječ najčešće pojavljuje daju informaciju o njezinu konotativnome značenju.

¹⁷ Usp. npr. Keith (2007: 1047): „The connotations of a language expression are pragmatic effects that arise from encyclopaedic knowledge about its denotation (or reference) and also from experiences, beliefs, and prejudices about the contexts in which the expression is typically used.” te Hanks (2016: 122): „The next question that definers must ask themselves concerns context: phraseology and frames. How far should a dictionary definition go in taking account of (a) collocations (the context in which the word is used) and (b) semantic frames (the real-word context in which a word is used, whether or not that concept is reflected in the collocates found in a large corpus)?”

¹⁸ Osobito je to važno za rječnike namijenjene osobama koje uče jezik, usp. Keith (2007: 1047): „For instance the connotations of English *octopus* and the Japanese translation equivalent *tako* are very different: an octopus is a sinister, alien creature; tako is edible and endearing. Connotation is intimately involved with notions of appropriateness in language use; i.e. with pragmatic effect.”

¹⁹ Npr. u ŠR-u riječi *ogledalo* i *zrcalo* smatraju se sinonimima te imaju istu definiciju: ‘staklo zatamnjeno sa stražnje strane koje pravilno odbija svjetlosne zrake i vjerno odražava likove’, u RHJ-u se uz natuknicu *ogledalo* (‘staklena glatka površina s podstavom od žive, srebra ili uglačane kovine koja reflektira sliku i daje virtualnu uspravnu sliku’) navodi sinonim *zrcalo*, ali se on ne navodi uz natuknicu *zrcalo*, koja ima i nešto drukčiju definiciju (‘glatka, s druge strane zatamnjena ploha koja odražuje svjetlo i koja daje virtualnu uspravnu sliku’), u VRH-u definicija se nalazi pod *ogledalo*, a sa *zrcalo* upućuje se na *ogledalo*. U *Struni* (struna.ihjj.hr/naziv/zrcalo/19907/) *zrcalo* je preporučeni naziv u fizičkome nazivlju te se to odražava i na općejezičnu uporabu o kojoj podatke daju općejezični korpusi.

particip			
zamagliti	9	0	...
grijati	8	0	...
uokviriti	6	0	...
osvijetliti	6	0	...
montirati	5	0	...
razbiti	39	12	...
postaviti	59	21	...
okrenuti	5	5	...
spustiti	0	5	...
iskriviti	0	8	...
zakriviti	0	5	...
udubiti	0	11	...

oba_u_genitivu			
kupaonski	5	0	...
kristalan	5	0	...
čaroban	18	6	...
vozački	13	6	...
iskrivljen	24	12	...
razbiti	24	16	...
paraboličan	9	10	...
udubljen	0	6	...
sferni	0	12	...
konkavan	0	12	...
krmeni	0	23	...
osvrtn	0	33	...

koordinacija			
pljunuti	35	0	...
ormarić	16	0	...
tepih	19	0	...
vaga	14	0	...
diviti	19	0	...
staklo	46	6	...
zapitati	46	7	...
leća	8	28	...
alat	0	15	...
ručka	0	5	...
zatvarač	0	5	...
prizma	0	7	...

Slika 1. S pomoću mogućnosti *Word Sketch Difference* dobiveni prikazi razlika u skicama riječi *ogledalo* i *zrcalo*; na gornjemu se dijelu slike crtom označuju riječi koje se u *hrWaC-u* tipično nalaze uz riječ *ogledalo*, a u donjemu one koje se tipično nalaze uz riječ *zrcalo*

Stereotipi su široko rasprostranjena uvjerenja o kakvoj skupini koja se projiciraju na svakoga njezina pripadnika. Stereotipizacija se odražava u konotativnome značenju riječi, koje katkad prerasta u njezino preneseno značenje. Primjerice, riječ *maćeha* u hrvatskim jednojezičnim rječnicima ima definiciju koja je određuje kao očevu ženu njegovoj djeci iz prethodnih brakova. Ne bilježi se dobro potvrđeno preneseno značenje utemeljeno na konotaciji osnovnoga značenja (kolokacije koje se najčešće pojavljuju uz riječ *maćeha* u osnovnome značenju su *loša*, *ljubomorna*, *okrutna*, *zla*, *zločesta*, odnosno konotativno značenje te riječi izraz je negativne stereotipizacije toga pojma). Na temelju korpusnih podataka u *Mrežniku* je uvedeno preneseno (pogrdno) značenje riječi *maćeha*, a dodatan je razlog za to bio i činjenica da se značenje pridjeva *maćehinski* oslanja isključivo na preneseno značenje riječi *maćeha* (uz imenice: *odnos*, *ponašanje*, *tretman*, *politika*), vidi obradu riječi *maćeha* i *maćehinski* u *Mrežniku* na Slici 2.

Original: Restore Show all All with diffs First First+Diffs Next Next+Diffs Show Differences Pause
Settings Hide/Show

māčeha **mačeha** im. ž. (G māčehē, DL māčehi, V māčeho, A māčehu, I māčehōm; mn. NAV māčehe, G māčehā, DLI māčehama)

1 Mačeha je očeva žena njegovoj djeci iz prethodnih brakova.
 - Nakon nekoliko godina vraća se u stari kraj živjeti k ocu i mačehi.
 - Riječka gradska vlast ponaša se prema svojim građanima kao mačeha.

Kakva je mačeha? bivša, loša, okrutna, zla, zločesta
Koordinacija: očuh i mačeha, otac i mačeha, majka ili mačeha
MUŠKO: očuh :1

2 pren. pogr. **Mačeha je osoba ili ogranzacija koja se za koga ili što ne brine i ne zalaže onako kako bi trebala.**
 - Sjećam se da je kći spavala satima poslije te prve bočice i ja sam se osjećala kao prava mačeha jer sam imala osjećaj da sam nepotrebno mučila i izgladnjivala svoje dijete.
 - Znamo isto tako da na pomorcima svi žele zaraditi. I tvrtke i agenti i država, koja im je u našim prilikama prava mačeha, kada su u pitanju, primjerice, mirovinsko i zdravstveno osiguranje!
 - Grad Pula se ovoga puta nije prema klubu postavio kao mačeha već je odlučio reagirati i pomoći.

tvorenice: mačehin, mačehinski
Kolokacijska baza hrvatskoga jezika: http://lhjj.hr/kolokacije/search/?q=ma%C4%87eha&search_type=basic

Original: Restore Show all All with diffs First First+Diffs Next Next+Diffs Show Differences Pause
Settings Hide/Show

māčehīnskī **mačehinski** prid. (G māčehīnskōg(a); ž. māčehīnskā, s. māčehīnskō)

Mačehinski je koji odražava da komu nije stalo do koga ili čega.
 - Mislio je da ga u mačehinskom odnosu Zagreba prema otocima više ništa ne može iznenaditi.
 - Ovakvo mačehinsko ponašanje države govori o kratkovidnosti i nedostatku strategije političkih elita

Što je mačehinsko? odnos, ponašanje, politika
Tvorba: mačehin-ski,

Slika 2. Obrada imenice *mačeha* i pridjeva *mačehinski* u radnoj inačici Hrvatskoga mrežnoga rječnika (prikaz u programu *TLexu*)

Iako tvorbeno nastao od imenice *mačeha*, značenje pridjeva *mačehinski* ne odražava vezu s njezinim osnovnim značenjem. Definicije poput onih koje se mogu naći u rječnicima, npr. HJP: ‘koji je svojstven mačehi i mačehama’, tvorbene su definicije koje ne odražavaju pravo nego tvorbeno (i potencijalno, ali nepotvrđeno) značenje. U VRH-u se donosi razvedeno značenje ‘1. koji se odnosi na mačehe (*mačehinska briga*), 2. koji je svojstven mačehi (*mačehinski postupak*)’, a u prenesenome se značenju (*mačehinska vlast*) upućuje na pridjeve *nemilosrdan*, *nepravedan*. Međutim, u *hrWaC-u* i u *Hrvatskoj jezičnoj riznici* nema potvrda za druga značenja osim za ono koje se u VRH-u označuje kao

preneseno. Pridjev *maćehinski* u *Mrežniku* se definira ovako: *Maćehinski je koji odražava da komu nije stalo do koga ili čega.*, odnosno definicija korespondira s prenesenim značenjem riječi *maćeha*.²⁰

Ti primjeri pokazuju da konotativno i preneseno značenje nije uvijek jednostavno razlučiti te da konotativno značenje može postati preneseno značenje koje se bilježi u rječniku. Primjeri su za to riječi u kojima su izraženi etnički stereotipi (npr. *balkanac*, koja se i pravopisno, jer se piše malim slovom, razlikuje od etnika *Balkanac*)²¹, nazivi za životinje (*magarac*, *svinja*, *konj*, *kokoš*, *guska*, *koza*) u kojima se stereotipi o životinjama osobito očituju pri nazivanju ljudi nazivima životinja.²²

U ovome će se radu posebna pozornost posvetiti stereotipiziranim pojmovima koji se označuju s više jezičnih znakova istoga sadržaja i različitoga izraza, odnosno sinonimima. Zanimljivo je da se u kolokacijskome potencijalu takvih riječi ili izraza može iščitati da se stereotipi povezani s istim pojmom ne izražavaju nužno svim riječima ili izrazima koje stoje u sinonimnome odnosu (označuju taj pojam), pa se, primjerice, u nekima odražavaju pozitivni, a u nekima negativni stereotipi povezani s istim pojmom.

Na temelju primjera riječi kojima se označuje osoba plave kose u ovome će radu u središtu pozornosti biti ove tri teme:

- korpusni podatci o riječima koje izražavaju stereotipizirane pojmove i njihova interpretacija
- gramatikalizacija stereotipa
- leksikografski pristup riječima i izrazima koji označuju stereotipizirane pojmove, osobito onima koji označuju društveno neprihvatljive stereotipe.

²⁰ Otvara se i pitanje treba li takvo značenje, odnosno značenje izvedenice koje korespondira s prenesenim značenjem riječi od koje je izvedena (a jedino je potvrđeno značenje) označiti kao preneseno, odnosno označuje li se u tom slučaju značenje kao preneseno u odnosu na potencijalna, ali nepotvrđena značenja koja korespondiraju s osnovnim značenjem riječi od koje je tvorenica izvedena. To je pitanje osobito aktualno kod mnogih priloga nastalih od srednjega roda pridjeva koji su značenjski povezani samo s prenesenim značenjem pridjeva, npr. kod priloga *gorko* (plakati), *kiselo* (se nasmiješiti), *masno* (lagati, platiti), *slatko* (izgledati, smijati se, pojesti što) itd.

²¹ Usp. Blagus Bartolec 2015: 33 i Tanasić 2010: 117–118.

²² Usp. Halupka-Rešetar i Radić 2003. Zanimljivo je da se neke izvedenice od tih imenica (u pravilu uvećanice) odnose gotovo samo na ljude (npr. *kravetina*, *gusetina*, *kozetina*).

1.1. Što skice riječi govore o stereotipima?²³

1.1.1. *Plavokosa žena/djevojka/djevojčica; plavokosi dječak/mladić/muškarac*

Za daljnju je razradu važno napomenuti da je *Mrežnik* korpusno utemeljen, a ne korpusom vođen rječnik²⁴ te da obrađivač ima slobodu procjene podataka dobivenih iz korpusa te prikupljanja podataka (npr. primjera) i iz drugih izvora.²⁵ Pojam plavokose osobe ostvaruje se u jeziku s pomoću izraza koji (osim izraza *plavokosa osoba, plavokoso dijete*) označuju i o kojemu je spolu osobe riječ; za žensku osobu jednorječnim izrazima *plavuša, plavka, plavojka, plava* (pridjev u imeničkoj funkciji, obično u oslovljavanju), te *bjonda, bjondina, bjondinka* (prema tal. *biondo*), *blonda, blondina, blondinka* (prema njem. *blond*) te višerječnima s imenicom koja označuje žensku osobu i pridjevom *plavokosa* te *blonda, blond* (nesklonjivi pridjev); za mušku osobu jednorječnim izrazima *plavušan, bjondo* te višerječnima s imenicom koja označuje mušku osobu i pridjevom *plavokos* te *blond, blondi*. Svaka od tih riječi i izraza pojavljuje se u specifičnome kontekstu te svaka ima i svoje konotativno značenje. U središtu ovoga rada bit će riječi kojima se označuje osoba svijetle kose s osnovom *plav* odnosno izrazi s pridjevom *plavokos*. Osobito ćemo se usredotočiti na imenice *plavuša* i *plavušan*, koje imaju bitno različitu konotaciju od izraza *plavokosa djevojčica/djevojka/žena* te *plavokosi dječak/mladić/muškarac* te koje unatoč tvorbenoj povezanosti i simetričnomu (denotativnom) značenju imaju posve različit kolokacijski potencijal, što je posljedica njihova izražavanja različitih stereotipa povezanih s pojmovima koje označuju.

²³ Prikazi koji slijede temelje se na podatcima dobivenim iz *hrWaC-a*, najvećega hrvatskog korpusa, koji sadržava tekstove automatski prikupljene s domene *.hr*.

²⁴ Korpusno utemeljen rječnik (*engl. corpus based dictionary*) rječnik je u kojemu se obrađivač služi korpusom, ali može slobodno procijeniti što treba unijeti u rječnik te rječnik može po potrebi dopunjavati i riječima iz drugih izvora te kolokacijama i značenjima koji nisu potvrđeni u korpusu, za razliku od korpusom vođenoga rječnika (*engl. corpus driven dictionary*), u kojemu se obrađivač služi isključivo korpusom pa se u rječniku nalazi samo ono što se nalazi u korpusu (prema *Pojmovniku e-leksikografije*, ihj.hr/mreznik/page/pojmovnik/6/).

²⁵ U slučaju *Mrežnika* tomu se pribjegava samo u slučajevima u kojima korpus ne daje potvrde za značenje za koje obrađivač zna da je ovjereno, vidi Hudeček i Mihaljević 2018.

Tablica 1. Riječi s osnovom *plav* i izrazi s pridjevom *plavokos* kojima se u hrvatskome jeziku označuju ženska i muška osoba plave/svijetle kose

plavokosa osoba	
žensko	muško
<i>plavuša</i>	<i>plavušan</i>
plavokosa djevojčica, plavokosa djevojka, plavokosa žena	plavokosi dječak, plavokosi momak/mladić, plavokosi muškarac
(plavka, plavojka)	

Riječi i izrazi čije je značenje u pravilu neutralno ili imaju pozitivnu konotaciju otisnute su u Tablici 1 obično, riječi koje često odražavaju stereotipe o tjelesnoj privlačnosti i nevelikoj inteligenciji (*plavuša*) te o nedovoljno izraženim značajkama koje se obično smatraju prototipno muškima (*plavušan*) otisnute su kosim slovima. U zagradama se nalaze ostale izvedenice s osnovom *plav* kojima se označuju osobe svijetle/plave boje kose.

Skice riječi za pridjev *plavokos* pokazuju da se on češće nalazi uz imenice koje označuju žensku osobu nego uz one koje označuju mušku. Ako se najčešće imenice koje se pojavljuju uz pridjev *plavokos* okupe s obzirom na to označuju ili mušku ili žensku osobu²⁶ te unutar te podjele okupe u skupine ovisno o tome označuju li:

A žensku ili mušku osobu određene dobi

B žensku ili mušku osobu određenoga zanimanja

C žensku ili mušku osobu specifičnoga izgleda ili ponašanja

D drukčije određenu žensku ili mušku osobu (vidi Tablicu 2),

može se primijetiti da se tako dobiveni popisi imenica kojima se uz pridjev *plavokos* označuje muška ili ženska osoba razlikuju u dvama osnovnim elementima:

- dobro je potvrđena uporaba pridjeva *plavokos* uz profesijske imenice kojima se označuje ženska osoba (skupina B), dok u skicama riječi nije zabilježena njegova uporaba uz profesijske imenice kojima se označuje muška osoba
- dobro je potvrđena uporaba pridjeva *plavokos* uz imenice koje označuju

²⁶ Rodno su (naravno, ne u gramatičkome smislu) neutralne imenice *anđeo*, *čovjek* i *osoba*.

žensku osobu specifičnoga izgleda ili ponašanja (skupina C), dok je uz takve imenice koje označuju mušku osobu pridjev *plavokos* u skicama riječi zabilježen samo uz imenicu *ljepotan*.

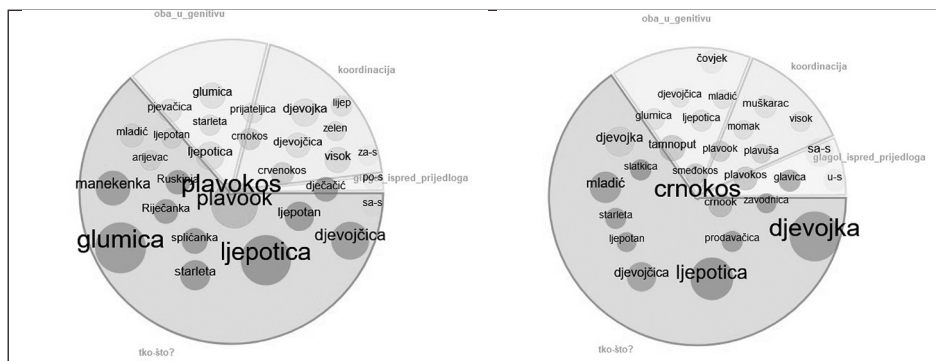
Tablica 2. Najčešće imenice potvrđene u *hrWaC-u* uz pridjev *plavokos* razvrstane s obzirom na to označuju li žensku ili mušku osobu A određene dobi, B određenoga zanimanja, C specifičnoga izgleda ili ponašanja, D ostalo

	žensko	muško
A	djevojčica, djevojka, djeva, žena	dečko, dječčić, dječak, mladić, momak, muškarac
B	starleta, glumica, manekenka, studentica, pjevačica, voditeljica, striptizeta, oskarovka, konobarica	
C	ljepotica, slatkica, seks-bomba, zavodnica	ljepotan
D	Riječanka, Ruskinja, Splićanka, Švedanka; Ivana, Petra	arijevac

Ti podatci upućuju na opće rodne stereotipe o ženama i muškarcima. Većina primjera uporabe pridjeva *plavokos*, ali i *crnokos*, *smeđokos*, *riđokos* te *plav*, *crn*, *smeđ*, *riđ*²⁷ (kad označuju boju kose) odnosi na žene. Zanimljivo je i da kad je riječ o pridjevu *crnokos*, gdje bismo zbog stereotipizirane slike plavokose žene i crnokosoga muškarca kao nositelja osobina koje se tipično smatraju poželjnim za pripadnike ženskoga i muškoga spola²⁸ mogli uz pridjev *crnokos* očekivati znatno veću pojavu imenica koje označuju osobu muškoga spola, korpusni podatci pokazuju da to nije tako te da se i uz pridjev *crnokos* najčešće upotrebljavaju imenice koje označuju žensku osobu (vidi Sliku 3).

²⁷ Često i poimeničeno, osobito u govoru.

²⁸ „Hair colour preference does appear to be affected by gender. Feinman and Gill (1978) conducted a study of 482 female participants and 549 male participants to examine hair colour preferences of the opposite sex. Male participants tended to prefer blonde female targets, whereas female participants tended to prefer dark-haired male targets.” (Beddow 2011: 13).

Slika 3. Grafički prikaz (u *SketchEngineu*) najčešćih imenica uz pridjeve *plavokos* i *crnokos*

Ako dalje analiziramo skupinu A: *plavokosa djevojčica/djevojka/žena*, skice riječi daju sljedeće podatke: pridjevi uz koje se najčešće (prema podacima iz skica riječi) pojavljuju izrazi *plavokosa djevojčica*, *plavokosa djevojka* i *plavokosa žena su*: *prekrasna*, *plavooka*, *ljupka*, *slatka*, *nježna*, *plaha* (o plavokosoj djevojčici); *simpatična*, *pjegava*, *vitka*, *prelijepa*, *vedra*, *naivna*, *jedra*, *krhka* (o plavokosoj djevojci); *mlada*, *prekrasna*, *sitna*, *u x-im godinama*, *uredna*, *umirujućega glasa*, *privlačnoga izgleda* (o plavokosoj ženi). Plavokosi dječak, plavokosi mladić i plavokosi muškarac najčešće se opisuju ovako: *nježan*, *malen*, *plavook*, *krhak*, *prekrasan*, *eteričan*, *sanjiva pogleda* (o plavokosome dječaku); *nježan*, *lijep*, *vižljast*, *zgodan* (o plavokosome mladiću), *u x-im godinama*, *visok*, *mlad*, *lijep*, *nježan* (o plavokosome muškarcu). Potvrđuje se pozitivan stereotip o plavokosim osobama opisan u Clayson i Maughan (1986: 811): „Blond females were seen as beautiful, pleasant and extremely feminine. Blond males were seen as strong, active, pleasant, successful and good looking.” Taj stereotip odgovara metafori DOBRO JE SVJETLO, koja pripada metaforama blagostanja i koju možemo pronaći u bazi *Repozitorija metafora hrvatskoga jezika*, bazi predodžbenih shema, kognitivnih primitiva, okvira, konceptualnih metafora i metonimija te njihovih jezičnih i drugih realizacija.²⁹

²⁹ Više na stranicama projekta *Repozitorij metafora hrvatskoga jezika* ihjj.hr/metafore/.

1.1.2. *Plavuša i plavušan*

U većini se rječnika *plavuša* definira kao ‘plavokosa žena, žena plave kose’ (vidi 3. poglavlje), a *plavušan* kao ‘plavokosi muškarac, muškarac plave kose’. Međutim, pogleda li se koji se pridjevi najčešće nalaze uz te dvije imenice, može se vidjeti da se oni u oba slučaja, iako na različite načine, razlikuju od pridjeva koji se nalaze uz izraze *plavokos* + *imenica značenja ‘muška/ženska osoba određene dobi’*. Njihova se konotativna značenja bitno razlikuju te se ne može izbjeći pitanje koje smo već postavili: Daje li se u rječniku dostatna informacija samo bilježenjem denotativnoga značenja?³⁰ U skicama riječi može se vidjeti da se riječi *plavuša*, kad označuje odraslu žensku osobu, najčešće pridružuju pridjevi koji se odnose 1. na (privlačan) fizički izgled 2. na (nisku) inteligenciju, a riječi *plavušan* pridjevi koji se odnose na fizički izgled (ali koji se tipično ne upotrebljavaju za opis fizičkoga izgleda muškarca). Dakle, kad je riječ o *plavuši* i *plavušanu*, nema paralelizma između stereotipa koje odražavaju (vidi Tablicu 3).

Tablica 3. Najčešći pridjevi³¹ koji se prema podacima iz skica riječi pojavljuju uz imenice *plavuša* i *plavušan*.

plavuša		plavušan
izgled	inteligencija	izgled
prsata, zanosna, sisata, platinasta, seksi, dugokosa, dugonoga, silikonska, fatalna, atraktivna, bujna, zamamna, pohotna	glupa priglupa praznoglava	nakvarcan, zgođušan, geliran, natapiran, tanašan, plavook, ljepuškast, dugokos, nabildan

³⁰ Usp. Hanks (2016: 95): „The meaning of a word is very often determined to a great extent by its context of use, usually in ways that dictionaries say little or nothing about.” Hanks dalje postavlja ključno pitanje: „(...) should lexicographers be willing to abandon the unachievable dream of defining word meaning in terms of necessary and sufficient conditions and look instead at the facts of words in use?” Hanks također ističe nužnost da se u rječniku naglase okolnosti u kojima se potencijalno značenje neke riječi ostvaruje (2016: 117) te otvara složeno pitanje, koje je i ključno pitanje pri uspostavi rječničkih definicija, o tome koliko duboko u raščlambi značenja jezične jedinice leksikograf treba ići te u kojoj mjeri pritom treba uzimati u obzir njezin kolokacijski potencijal, odnosno kontekst u kojemu se riječ upotrebljava (2016: 122). Hanks također ističe i da leksikograf ne bi trebao ignorirati uporabne činjenice (2006: 10): „(...) a natural language is a system of rule-governed choices. Most choices are governed by the rules of normal syntax and normal collocations, which are described in a pattern dictionary. Figurative and other unusual uses are governed by ‘exploitation rules’, according to which speakers and writers can exploit the conventional norms of patterns for rhetorical effect.” U *Mrežniku* se podatci o kolokacijskome potencijalu riječi donose u kolokacijskome bloku, podatci o kontekstu s pomoću primjera te podatci o uporabi u uporabnoj napomeni te s pomoću uporabnih i stilskih oznaka.

³¹ Kod imenice *plavušan* riječ je u pravilu o po jednoj potvrđi navedenih pridjeva (imenica je u *hrWaC-u* potvrđena samo 88 puta).

U radu *Hair Colour Stereotypes and Their Associated perceptions in Relationships and the Workplace* M. Beddow (2011: 12) osvrće se na istraživanje koje je pokazalo ovaj stereotip o ženskim osobama plave kose: „Previous research has shown that people associate positive and negative personality with certain hair colours. Participants view blondes as attractive but dumb, brunettes as studious and competent, and redheads as smart but temperamental.”, odnosno drukčiji od naprijed spomenutoga, o kojemu pišu Clayson i Maughan (1986). Stereotip o odrasloj ženskoj osobi plave kose očito se raslojava u dva podtipa. Zanimljivo je da se u hrvatskome jeziku prvi, pozitivni stereotip izražava mnogo češće jednim (*plavokosa djevojka/žena*), a drugi, negativni, drugim jezičnim izrazom (*plavuša*). Nije vjerojatno slučajno ni da se u naprijed danome citatu iz Clayson i Maughan spominju *blond females* i *blond males*, a u navodu iz Beddow *blondes*, odnosno da se raslojenost stereotipa u dva podtipa (vidi Tablicu 4) i u nekim drugim jezicima može pratiti i u dvama izrazima istoga pojma. U tome je posve sigurno velika uloga viceva u kojima se spominje isključivo riječ *plavuša/blonde*³² i kojima se potencira stereotip o nevelikoj inteligenciji.

Tablica 4. Stereotipi povezani sa ženskom osobom plave kose s obzirom na izraz kojim se označuje

ženska osoba plave kose	
plavokosa djevojčica/djevojka/žena	plavuša
nježnost	fizička privlačnost
krhkost	nevelika inteligencija
ljepota	
smirenost	
pouzdanost	

Uz riječ *plavušan* najčešće se, kako pokazuje Tablica 5, pojavljuju pridjevi koji upućuju na (po uobičajenome mišljenju za muškarca pretjeranu) posvećenost izgledu. Konotacija te riječi također je drugačija nego konotacija izraza *plavokosi mladić/muškarac*. Dok se, kad je riječ o dječaku, riječ *plavušan* upotrebljava kao odmilica³³, za odrasloga se muškarca ona nerijetko upotrebljava kako bi se

³² S obzirom na to da su spomenuta istraživanja provedena u razmaku od 25 godina, i to se može smatrati važnim u komentiranju njihovih rezultata: pitanje je, primjerice, jesu li vicevi o plavušama bili jednako aktualni sredinom osamdesetih godina prošloga stoljeća kao u prvome desetljeću 21. stoljeća.

³³ Npr. *Toliko sličnosti sam pronašla u tvom sinu sa svojim Markom, on je također mali plavušan, voli se gledati u ogledalo... kad ima finu robu na sebi onda je sav ponosan... voli sam ići u lift i iz lifta... obožava*

izrazio podsmijeh, u podrugljivome kontekstu, te se njome naznačuje da onaj o kojemu je riječ nema izražene one osobine koje se tradicionalno očekuju od muškaraca. Napominjemo da bi u iscrpnijemu istraživanju uporabe te riječi u obzir trebalo uzeti i spol govornika; ako je govornik žena, riječ *plavušan* i za mladića ili muškarca upotrebljava se u pravilu u pozitivnome kontekstu³⁴, ako je govornik muškarac, kontekst je u pravilu podrugljiv³⁵. Pridjevi koji se pojavljuju uz riječ *plavušan* prema skicama riječi i podacima iz *hrWaC-a* su *raspekmežen, nakvarcan, zgođušan, geliran, nosat, crnomanjast, natapiran, tanašan, plavook, nabildan, ljepuškast, dugokos*, odnosno pridjevi koji se odnose na fizički izgled. Usporedivo sa zapaženim kolokacijskim potencijalom izraza *plavokosa djevojka/žena* i *plavuša*, i tu se može zaključiti da se različiti stereotipi o plavokosim muškim osobama pohranjuju u hrvatskome jeziku u dvama izrazima te da se za razliku od pozitivnoga stereotipa povezanoga s plavokosom odraslom muškom osobom izrazom *plavušan*, kad se upotrebljava za mladića ili muškarca, izražava (dijelom ovisno i o govorniku) negativna stereotipizacija.

Tablica 5. Stereotipi povezani s muškom osobom plave kose s obzirom na izraz kojim se označuje

muška osoba plave kose	
plavokosi dječak/mladić/muškarac	plavušan
nježnost	usredotočenost na izgled (često u podrugljivome kontekstu)
ljepota	

Činjenica da se isti pojam može izraziti dvjema jezičnim jedinicama, pri čemu se jedna od njih pojavljuje u kontekstima u kojima se u pravilu pokazuje negativna stereotipizacija pojma koji označuje, a druga u kontekstima u kojima je ona pozitivna ili neutralna, u svakome slučaju različita od prve, otvara i potrebu promišljanja veze između sadržaja koji odražava negativan stereotip i izraza jezičnoga znaka (vidi 2. poglavlje).

slikovnice... već zna većinu životinja prepoznati u omiljenoj slikovnici... samo je naš Marko lijen za pričanje pa još ništa ne govori, samo sloguje ma-ma, ba-ba...

³⁴ Npr. *Ne ulazim sad u kompetencije, nego čisto onako ženski, odokativno, šesnije ga je vidjeti. Nekako je interesantnije čitat po novinama o plavookom plavušanu, ima li tetovažu na lijevom ili desnom ramenu, je li kupio novi motor i kožnjak, nego tražiti erotsku metaforu u uvelim krizantemama...*

³⁵ Npr. *Ja sam filmofil i ne dozvoljavam ikakvo ometanje kad se ugase svjetla. Na svu sreću ljubavni zanos brzo prolazi kad gledate raspekmeženog natapiranog plavušana kako cmizdri na muškom ramenu, kako se tuži mami i osvaja svijet.*

1.1.3. Pridjev pravi, jedan, obični kao identifikator stereotipa

Pri pretraživanju korpusnih podataka za potrebe *Mrežnika* dobrim se indikatorom stereotipiziranih pojmova pokazao pridjev *pravi* (i u izrazu *pravi pravcati*) te pridjev *običan* (i *jedan običan*) te pridjev *jedan* koji se u pravilu pojavljuje iza riječi koja označuje stereotipizirani pojam.³⁶

Prava plavuša ženska je osoba prirodne plave boje kose. Osim toga, pokazuju korpusne potvrde, to je i ženska osoba plave kose koja ima osobito izraženu jednu od osobina koje se pripisuju plavuši, a to je glupost: glupa ženska osoba. Zanimljivo je da se izrazom *prava plavuša* u pravilu dotiče samo taj stereotip (*Nikad neću zaboravit kad sam je vidjela da leži na cesti i pokušava probušit gumu (kao prava plavuša umjesto nečeg oštrog, ona pokušavala grančicom); Jedna od njih je stanovita Franzi. Prava plavusa, blentava do jaja, nista ne kuzi. Crvenkapica je prava plavuša. Brije po svom i baš ne kopča prebrzo.*), a ne stereotip o fizičkoj privlačnosti. Još je zanimljivije da su govoritelji u primjerima u kojima se spominje *prava plavuša* u značenju ‘glupa plavokosa ženska osoba’ često žene, a još zanimljivije da često govore o sebi³⁷ (*Jezik sam si polomila od čitanja ovih višejezičnih tekstova. Još samo fali francuski i slijedećih mjesec dana ću hodati s gipsom u ustima. Da, da, sve sam ih čitala naglas ko prava plavuša.; Danas sam prava plavuša, izgubljena ko burek u svemiru, u nemogućnosti da u desetinki sekunde riješim i najgluplji problem kojeg imam, koliko mi inače treba za isti.; I, nije da smo Božo i ja sjedili na dijelu pozornice koji je “nakošen” i nije da je naša plava Martina (citiram nju samu: “A, baš sam prava plavuša”) zaboravila staviti Gajevu krasnu maramu.; Ha, ha, ha, jesam li ja to ispala prava plavuša?.*)

Pri identifikaciji stereotipa može biti korisno i pretraživanje korpusa s pomoću izraza *imenica koja označuje stereotipizirani pojam + jedan ili (jedan) običan*

³⁶ To zapažaju i Halupka-Rešetar i Radić (2003) pišući o oslovljavanju ljudi nazivima životinja u srpskome jeziku; riječ je, međutim, o dobrom načinu otkrivanja riječi ili izraza u prenesenome značenju, pa i onih koji označuju stereotipizirani pojam općenito, npr. *Auto je velik i motor je jak a i ja sam vozio ko pravi balkanac pa se gorivo trosilo drasticno.; Sram vas bilo... balkanci jedni neotesani...; Bio bih zaista glup da me povrijedi takva izjava čovjeka koji se svih ovih godina pokušava prodati pod intelektualca, a ustvari je običan Balkanac.; A i ja imam frendicu s kojom više ne pričam je prava kokoš.; Joj i ja, kokoš jedna, šta sam vjerovala budali!; Ova “gospoda” je ili jako loše informirana o stanju u svitu ili je obična kokoš.*

³⁷ To je u suprotnosti s uobičajenim mišljenjem koje komentira Pišković (2018: 296): „Kako smo već isticali (Pišković 2014: 161–162), koncept seksizma temeljio se na postavci da seksističkim jezikom govore oni koji su na poziciji moći, dakle muškarci.”

+ imenica koja označuje stereotipizirani pojam (... i onda više stvarno neću, neću ni riječi napisati o nogometu... bar do kvalifikacijskih utakmica... ja, plavuša jedna ženska, pa što bih ja uopće mislila o tako važnoj muškoj stvari...; Kao što rekoh, fulala sam temu. Tu ste svi neki naučnjaci, prepametni za mene, ja sam samo jedna obična plavuša...). Na Slici 4 donosi se isječak iz *hrWaC-a* kao rezultat pretrage po upitu *prava plavuša*.

za Neckermann. Mini klub, dječja animacija. Jedna od njih je stanovita Franzi.	Prava plavuša	, blentava do jaja, nista ne kuži. I tako mi jednu večer sjedimo s
0 23.11.2010. 12:56 Nena 0 23.11.2010. 13:20 ha, ha, ha, jesam li ja to ispala	prava plavuša	? Da bljuvara? E Chef jesi ti neki vrag. krisi 0 23.11.2010. 13:26
željnija, najbrže se izbori za klop i počupala je već sve biljke. Crvenkapica je	prava plavuša	. Brije po svom i baš ne kopča prebrzo. Zadnja skuži kad dolaz
11.2007., 15:54 ma moram se uključiti u ovu raspravu muškarčina, pa ču kao	prava plavuša	iskreno reči: krađu, krali su i krast će jedni i drugi, mjenjamo ih s
i sto god ti zelis da znači: rofi: Hvala na tako iscrpnom odgovoru, taj je samo	prava plavuša	mogla dati...: p Monica. 12.10.2006., 08:59 Evo zašto i oni koji r
Anica je priznala da je priroda crnka i da boji kosu, a Barbara je tvrdila da je	prava plavuša	. Anica joj nije vjerovala pa su se djevojke svađale - Sumnjala s
inače dan kad funkcioniram kao i svaki drugi dan. Ali ne i danas. Danas sam	prava plavuša	, izgubljena ko burek u svemiru, u nemogućnosti da u desetinki
i ima pravo, na napomenula sam nekoliko puta da koristim vlastito, kao svaka	prava plavuša	, sintaksirane rečenice i neke od grešaka su namjerno učinjene

Slika 4. Isječak iz *hrWaC-a*, rezultat pretrage po upitu *prava plavuša*

1.1.4. Što je plavušino?

Tijekom sastavljanja rječničkih članaka u *Mrežniku* primijetili smo naglašeno nisku učestalost posvojnih pridjeva (pridjeva na *-ov*, *-ev*, *-in*) izvedenih od imenica koje označuju živoga posjedovatelja. Pridjev *plavušin* dobro je potvrđen, ali su imenice uz koje stoji taj pridjev prilično neočekivane (*zamrzivač*, *password*, *memoari*, *seka*, *čuđenje*, *specijalnost*, *dekolte kupaonica*, *entuzijizam*, *monitor*, *tata*, *dilema*).³⁸ Korpusni podatci (vidi Sliku 5) pokazuju da se taj pridjev najčešće pojavljuje u vicevima o plavušama, što objašnjava semantičku raznolikost i nepredvidivost imenica koje se pojavljuju uz pridjev *plavušin*. Za pridjev *plavušanov* ni u *hrWaC-u* ni u *Hrvatskoj jezičnoj riznici* nema potvrda.

³⁸ Uz posvojne se pridjeve u načelu pojavljuju imenice koje izražavaju osnovne odnose otuđive posvojnosti (označuju predmete koji tipično pripadaju posjedovatelju označenu imenicom od koje je izveden posvojni pridjev) i neotuđive posvojnosti (označuju dijelove tijela i rodbinske odnose).

?	- Zato jer kut ima dvadeset stupnjeva. 28. Što kažu	plavušine	noge kad se posvađaju? - " Među nama je svršeno " 29. Do
eka	JUTARNJI LIST. 32. Zašto se vide otisci cipela na	plavušinom	monitoru? - Zato jer je pokušavala ući na Internet. 33. Zašto
a	s dvije moždane stanice? Trudnica. 83. Kako umiru	plavušine	moždane stanice? Usamljene. 84. Koja je oprema potrebna
se	na drugi dio kreveta. Nakon početnog oduševjenja,	plavušin	entuzijazam je naglo pao. Sada se sklopčala i krenula pren
š,	09:33 http://i39.tinypic.com/r25o4y.jpg Kaze jedna	plavusina	noga drugoj: " Kad cemo se nas dvije sastati? " Pouka: Pje
Pa,	tko je vidio trokut s dva tupa kuta - Uš ' o atom u	plavušinu	glavu i udari slučajno od mozak, pa kaže " sorry, nisam te v
je	plavuša cijelu noć učila? Imala je test urina. Koji je	plavušin	najbolji četveronožni prijatelj? Krevet. Kako potopiti podmorn
rapija	" vs. " kromoterapija " Plavuša o cigaretama - (plavušin	tata obrača se sinu) " a dobro, pušiš sebi a ne meni " eto td
ravi	jer sam NEPISMEN. " Zašto nikada nema leda u	plavušinom	zamrzivaču? - Nije znala recept. - Natjecali su se Švicarac,
nijeti	ga na platformu. Igrate pomoću kursorских tipki.	Plavušin	password DOšao plavuši serviser popraviti računalo i traži ju

Slika 5. Isječak iz *hrWaC-a*, rezultat pretrage po upitu *plavušin*

2. Gramatikalizacija stereotipa

Jezik odražava rodne odnose (te stereotipe o rodnim ulogama i rodnu (ne) ravnopravnost) na mnogo načina. Često se, kad je riječ o hrvatskome jeziku i njegovoj gramatičkoj strukturi kao ogledalo rodnih odnosa spominje nepostojanje ili neuporaba ženskoga mocijskog parnjaka nekih profesijskih imenica.³⁹ Kod imenica koje označuju osobu određene boje kose može se primijetiti stereotipizacija rodnih uloga ukodirana u njihovu gramatičku strukturu. Na temelju podataka iz *Mrežnika*, *Hrvatskoga jezičnog portala* te *Tvorbe riječi u hrvatskome jeziku* (Babić 2002) sastavili smo tablicu (vidi Tablicu 6) u kojoj donosimo imenice navedene u tim izvorima tvorene sufiksacijom od pridjeva kojima se označuje boja. Donosimo samo one potvrde za koje postoji i potvrda da označuju (i) mušku i/ili žensku osobu, odnosno ne donosimo potvrde za sufikse kojima se od pridjevne osnove pridjeva kojim se označuje kakva boja izvodi naziv životinje ili predmeta ako se istim sufiksom ne izvodi imenica koja označuje mušku ili

³⁹ Često se o tome piše tako da pogrešno izjednačuju kategorije spola i gramatičkoga roda, na što upozoravaju npr. Hudeček i Mihaljević (2014, 2019a), te Pišković (2016: 347): „Naime tvrdnje da su u gramatičku strukturu jezika upisana seksistička načela i da se gramatika urotila protiv žena proizlaze iz poistovjećivanja (apstraktne) gramatičke kategorije roda i biološke činjenice spola (...) Dakle znanstveno je posve neutemeljeno tvrditi da je gramatički rod produžetak prirodnoga spola i da se imenicama koje označavaju nežive entitete pridružuje gramatički rod koji odražava obilježja određenoga spola. Takve se teorije danas prepričavaju u maniri anegdote. Zbog istoga je razloga proglašavanje gramatičkoga roda pristranim subjektom ili silom koja diskriminira žene također spekulativno, čak i zastarjelo jer se pojavljuje nakon što su teorije fundirane iz iste zablude, samo suprotnoga predznaka, već odavna odbačene i prevladane.”

žensku osobu (npr. *-an*: *šaran*, *-anjak*: *bjelanjak*, *žutanjak*; *-ika*: *bjelika* (vino), *rumenika* (vino), *žutika* (biljka); *-ilo*: *bjelilo*, *rumenilo*, *crnilo*; *-ina*: *bjelina*, *modrina*, *crnina*; *-ko*: *bjelko*, *sivko*, *-onja*: *sivonja*; *-utak*: *bjelutak*). U tablici su podcrtane imenice kojima se označuje muška ili ženska osoba od kojih se izvodi mocijski parnjak.

Tablica 6. Imenice izvedene od pridjevnih osnova kojima se označuje (i) muška/ženska osoba

	ženska osoba	muška osoba	životinja	ostalo
-ac		<u>bijelac</u> <u>crnac</u> plavac žarg.	bijelac (konj, leptir) vranac	plavac (vino)
-aš		<u>zelenaš</u>	bjelaš (konj) crnjaš (riba) crvenaš (kukac) sivaš (orao)	
-ka	crnka plavka		bijelka (kokoš, riba) Bijelka, Crnka, Plavka, Rumenka (imena krava)	
-ojka	plavojka			
-ulja	crnkulja		mrkulja, sivulja, šarulja (krave), modrulja, plavulja (zmije)	
-uša	<u>plavuša</u> garavuša smeđuša		jastrebuša (kokoš boje jastreba)	

Analizom imenica koje označuju osobu tvorenih sufiksacijom od pridjevnih osnova koje označuju boju te ostalih imenica tvorenih istim sufiksima, može se zaključiti:

- od imenica muškoga roda izvedeni su mocijski parnjaci ženskoga roda *bjelkinja* (< *bijelac*), *crnkinja* (< *crnac*), *zelenašica* (< *zelenaš*); od

imenice *plavac* (razg. ‘policajac’) nema ženskoga mocijskoga parnjaka⁴⁰; od imenica kojima se označuje ženska osoba izvedenih od pridjeva kojima se označuje boja samo imenica *plavuša* ima tvorbeni mocijski parnjak

- sufiksima od kojih se tvore imenice za žensku osobu određene boje kose redovito se tvore i imenice kojima se označuju životinje određene boje; npr. sufiks *-ka* čest je u tvorbi imenica ženskoga roda, ali jedini primjeri tvorbe od pridjeva kojim se označuje boja su primjeri imenica kojima se označuju žene i životinje⁴¹
- sufiks *-uša*, koji se pojavljuje u *plavuša*, *smeđuša*, *garavuša*, ima i uz druge osnove (*oficiruša*, *soldatuša*, *sponzoruša*, *vojnikuša*; iznimka je *ređuša*) pogrdno značenje; sufiks *-ulja* koji se pojavljuje u *crnkulja* ‘crnokosa ženska osoba’ prema Babićevoj se tvorbi (tu riječ Babić označuje kao blago pogrdnu⁴²) pojavljuje također u imenicama (izvedenicama od pridjeva) kojima se označuju životinje, npr. krave: *mrkulja*, *sivulja*, *šarulja* ili zmije: *modrulja*, *plavulja*.

Ti nam primjeri pokazuju da je rodna korektnost mnogo dublje zakodirana od površine na kojoj se raspravlja o tome trebaju li u oglasima za posao biti navedena oba mocijska parnjaka (vidi 39. bilješku).

3. Obrada rječničkih jedinica koje označuju stereotipizirane pojmove

U pregledanim hrvatskim jednojezičnim rječnicima (HJP, RHJ, ŠR, VRH) nema natuknice *plavušan*, a riječ *plavuša* definira se kako je prikazano u Tablici 7.

⁴⁰ U korpusima je riječ *plavka*, kad se odnosi na osobu, potvrđena samo u značenju ‘ženska osoba plave kose’, često u starijim tekstovima. U tome značenju potvrđena je i u HJP-u, RHJ-u i VRH-u.

⁴¹ U nazivima i opisima životinja dobro je potvrđena i složeno-sufiksalna tvorba u kojoj sudjeluje sufiks *-ka*: *bjelouška*, *crnoglavka*, *crvenorepka*, *crnoperka*...

⁴² Potvrđeno jednim primjerom u *Hrvatskoj jezičnoj riznici*: »Kad sam mu kupio Ivanov dvor – crvenom ciglom pokriven i češki uređen – ka’ da sam mu kupio pola sela« – misli bahato, ne bez neke sitne osvetoljubivosti. – »Neka mi sad prepriječi put ona njegova crnkulja . Za sisu bi’ je prid cilim selom. Bi’ Isukrsta mi, sina raspetog! I nju ću kupit. Nek samo bljuzne cinu. Ha!« Mirko Božić. *Neisplakani*.

Tablica 7. Definicije imenice *plavuša* u hrvatskim jednojezičnim rječnicima

rječnik	definicija imenice <i>plavuša</i>
HJP	ženska osoba svijetložute kose, plavojka, plavka (<i>plavojka</i> i <i>plavka</i> ne definiraju se, nego upućuju na <i>plavuša</i>)
RHJ	plavojka, plavka (<i>plavojka</i> i <i>plavka</i> definiraju se kao žena plave kose i plavih očiju)
ŠR	žena koja ima plavu kosu
VRH	ženska osoba plave, svijetložute kose (zanosna <i>plavuša</i>)

U stranim jednojezičnicima koje smo pregledali uglavnom je riječ o homografiji imenice i pridjeva, odnosno o poimeničavanju pridjeva, a u rječniku se bilježi samo pridjev. U engleskim se rječnicima spominje i imenica.⁴³

Tablica 8. Definicije imenice *blonde/blond* u nekim engleskim rječnicima

rječnik	definicija imenice <i>blonde</i>	definicija imenice <i>blond</i>
<i>Cambridge dictionary</i> https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/blonde	<i>a woman with pale yellow or gold hair</i>	(usually female <i>blonde</i>)
<i>Collins COBUILD Dictionary</i> https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/blonde	<i>A blonde is a woman who has blonde hair.</i>	(usually female <i>blonde</i>)
<i>dictionary.com</i> https://www.dictionary.com/browse/blonde	<i>a woman or girl having this coloration</i> (ispred definicije imenice definicija je pridjeva ‘ <i>of a woman or girl having fair hair and usually fair skin and light eyes</i> ’)	a blond person
<i>Merriam Webster Dictionary</i> https://www.merriam-webster.com/dictionary/blond		<i>person having blond hair —spelled blond when used of a boy or man and usually blonde when used of a girl or woman</i>

Pri obradi rječničkih jedinica u *Mrežniku* pokazalo se da obrada riječi i izraza koji označuju stereotipizirane pojmove otvara dvije vrste problema.

Prvi se odnosi na leksikografski pristup i razlučivanje jedinica ovisno o tome ostvaruje li se stereotipizacija u prenesenome ili konotativnome značenju. Drugi

⁴³ U engleskome se imenica *blonde* upotrebljava za žensku osobu, a pridjev i imenica *blond* rodno neutralno ili za mušku osobu.

se odnosi na interpretaciju podataka kojom bi se osiguralo točno prenošenje podataka korisniku bez obzira na to što je npr. riječ o uvredljivome stereotipu, ali i na iznalaženje načina koji bi osigurao i društvenu korektnost.

Pri donošenju uputa za obrađivače *Mrežnika* pokušali smo dati što jasniji odgovor na pitanje o prepoznavanju granice između konotativnoga i prenesenoga značenja jer on ima praktičnih posljedica na leksikografsku obradu. Nastojeći uspostaviti održiv formalni kriterij za obrađivače, u *Mrežniku* razlikujemo dvije skupine riječi i izraza koje označuju kakav stereotipizirani pojam:

1. Stereotipizacija se jasno odražava u prenesenome značenju: riječ ili izraz koji označuju kakav stereotipizirani pojam ima osnovno, doslovno značenje i preneseno značenje koje se na osnovno značenje oslanja samo putem konotativnoga značenja pridružena osnovnome značenju (već su spomenuti primjeri *balkanac* (ta se riječ u prenesenome značenju ne upotrebljava (samo) za Balkance, nego za neuljudene osobe bez obzira na to kojemu zemljopisnome području ili nacionalnoj skupini pripadaju). U tekstu je već dan i primjer riječi *maćeha*, u čijoj smo obradi naveli preneseno značenje *pren. pogr.* ‘Maćeha je osoba ili organizacija koja se za koga ili što ne brine i ne zalaže onako kako bi trebala’ jer se ono ne odnosi na maćehu, očevu ženu njegovoj djeci iz prethodnih brakova, nego se s tim značenjem povezuje samo putem konotativnoga značenja (o kojemu jasno govore kolokacije koje se donose uz osnovno značenje, vidi Sliku 2), te npr. nazivi za životinje kad se njima oslovljava ili naziva osoba: u takvim je slučajevima neupitno riječ o prenesenome značenju koje se bilježi u rječniku. Uporabna uvredljivost rječničke jedinice u takvu se značenju označuje oznakom *pogr.*, a po potrebi donosi se i objašnjenje u uporabnoj napomeni.

2. *Plavuša* je predstavnik druge skupine riječi ili izraza koji označuju stereotipizirani pojam, u kojima se riječ ostvaruje u osnovnome značenju (‘plavokosa ženska osoba’) i u značenju u koje se prenosi i osnovno značenje (‘plavokosa ženska osoba koja je glupa’). Riječ *plavuša* ne upotrebljava se naime u značenju ‘glupa ženska osoba’ neovisno o boji kose ženske osobe na koju se odnosi. U takvim slučajevima nismo uspostavljali posebno značenje (*pogr.* ‘glupa plavokosa ženska osoba’), nego smo negativnu stereotipizaciju pokazali dijelom u kolokacijskome bloku te opisali i oprimirali u uporabnoj napomeni (vidi Sliku 6).

Obrada riječi koje označuju stereotipizirane pojmove, osobito kad je riječ o negativnoj (primjerice rodno ili politički nekorektnoj) stereotipizaciji, otvara i pitanje društvene odgovornosti i političke korektnosti u rječniku, odnosno pitanje o tome koliko je važna i kako se ostvaruje društvena odgovornost u rječniku⁴⁴; je li funkcija rječnika i odgojna, odnosno ta da utječe na mijenjanje negativnih odnosno društveno neprihvatljivih stereotipa ili da ih barem ne podržava (te podržava li ih i time što ih uopće bilježi⁴⁵); koliko o načinu donošenja jezičnih jedinica koje označuju stereotipizirani pojam odlučuje pretpostavljeni profil korisnika? Može li i kako leksikograf ostati i znanstveno dosljedan (ne zanemariti jezične činjenice koje odražavaju stereotipizaciju, makar ona bila negativna i diskriminirajuća) i može li pritom biti i društveno korektan? Aludirajući na kolokacijsko pitanje koje u *Mrežniku* postavljamo za imenice, pitanjem *Kakva je plavuša u Mrežniku?* pokazujemo da smo se i s takvim dvojbama tijekom rada na *Mrežniku* susretali pri obradi riječi koje odražavaju društvene, rodne i ostale stereotipe te morali uspostaviti što dosljednije modele njihove obrade. O načinu na koji će pristupiti obradi takvih riječi leksikograf dijelom donosi odluku već odlučujući o tome hoće li rječnik koji sastavlja biti korpusno utemeljen ili korpusom vođen (vidi 24. bilješku). U *Mrežniku* se primjenjuje načelo da se izbjegava donošenje potencijalno uvredljivih primjera⁴⁶ (osobito se izbjegavaju primjeri u kojima se spominje kakvo ime (osobno, poduzeća, tijela, grada itd.) u pogrđnome kontekstu), a vjerna se interpretacija korpusnih podataka osigurava uporabnim napomenama u kojima se donose i takvi primjeri uz komentar (ponovno uz izbor primjera u kojima se ne spominju imena koja jednoznačno

⁴⁴ Usp. npr. Gorjanc (2004: 153): „Slovarji imajo pomembno družbeno funkcijo, v družbi so sprejeti ne le kot zbirka besedja določenega jezika, ampak kot zaklad kulture ali celo celote ljudskega vedenja.” Vidi i Epple 2000; Gorjanc 2007a, 2007b.

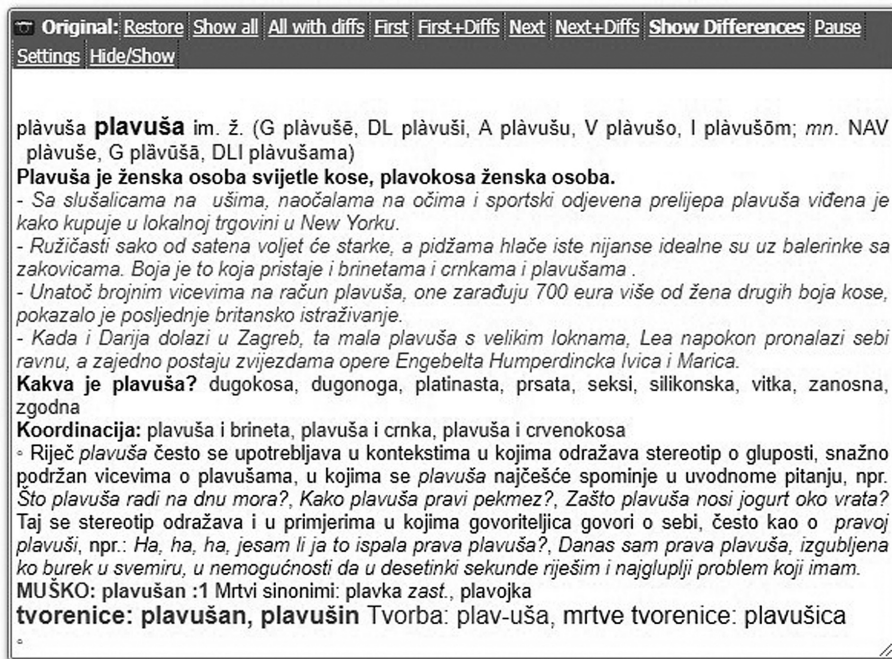
⁴⁵ Odgovori na takva pitanja razlikuju se opet s obzirom na to o kakvu je rječniku riječ. U rječniku koji nastaje temeljem korpusa i posve automatizirano, npr. *One Click Dictionary*, takvih dilema nema jer on jednostavno prenosi stanje iz korpusa. Takva se pitanja ne otvaraju i u drugim vrstama korpusom vođenih rječnika bez obzira na to koliko je aktivna uloga leksikografa u klasičnome smislu. Međutim, kod korpusno utemeljenih rječnika poput *Mrežnika* naglašena je i uloga leksikografa u probiru podataka koji se donose u rječniku te je nužno zauzeti odnos prema načinu na koji će se prikazati negativni rodni i etnički stereotipi. O rodnoj stereotipizaciji, odnosno o seksizmu u rječniku, vidi i u Epple 2000.

⁴⁶ O uvredljivim izrazima i njihovu statusu u rječniku vidi u Schutz (2002: 638), koji razlikuje izravno uvredljive izraze i neizravno uvredljive izraze utemeljene na stereotipnoj predodžbi o kakvoj skupini; na to se osvrće i Lazić (2020: 101): „Takav je slučaj (to jest primjer neizravno uvredljivih izraza, op. a.), primjerice, s pridjevima *ženskast* i *nemuževan*, koji, osim što se mogu upotrijebiti s izravnom namjerom da se koga prikaže u negativnome svjetlu, također odražavaju stereotipne predodžbe o ženama i muškarcima, što može biti uvredljivo za te društvene skupine.”

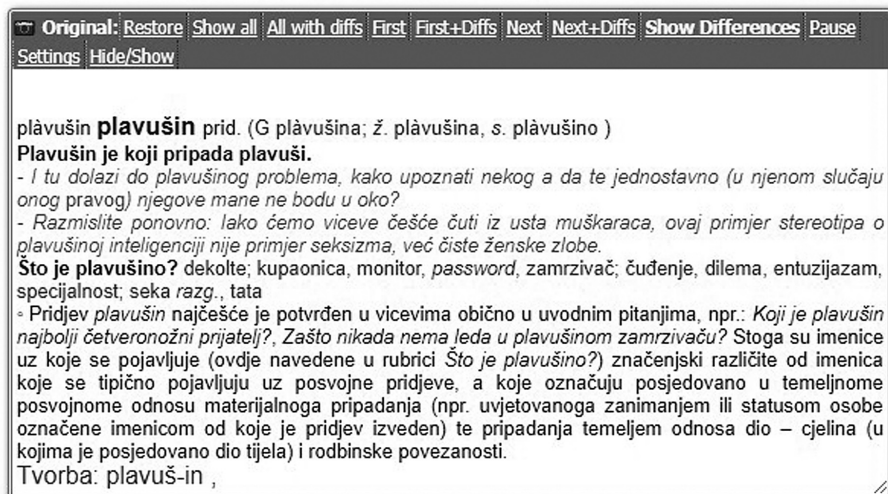
identificiraju koju osobu ili koji drugi entitet). Osnovno je načelo da se korpusni podatci ne falsificiraju i ne ignoriraju, nego da se odabere prikladan način njihove interpretacije.⁴⁷ U njemu se slijedi načelo da se pri donošenju odluke o relevantnosti podataka traži i prikladan način njihova donošenja u rječniku; to se odnosi i na rječničke jedinice koje odražavaju negativne i društveno nepoželjne stereotipe i/ili koje su potencijalno uvredljive za koju društvenu skupinu. U modulu za odrasle govornike hrvatskoga jezika (osnovnome modulu) takve se jedinice donose, ali se uvijek upozorava korisnika na njihov status ili s pomoću oznake *pogr.* i/ili u uporabnoj napomeni.

Posljedično tomu, pri obradi svih jedinica koje odražavaju negativne ili društveno nepoželjne stereotipe druge opisane vrste, u *Mrežniku* se donosi napomena o negativnoj stereotipizaciji, ali i jasno naznačuje da je riječ o stereotipu. Sukladno obradi riječi *plavuša* (vidi Sliku 6), u kojoj se stereotipizacija objašnjava u uporabnoj napomeni, obrađene su u *Mrežniku* i njezine izvedenice *plavušin* te *plavušan* (vidi slike 7 i 8).

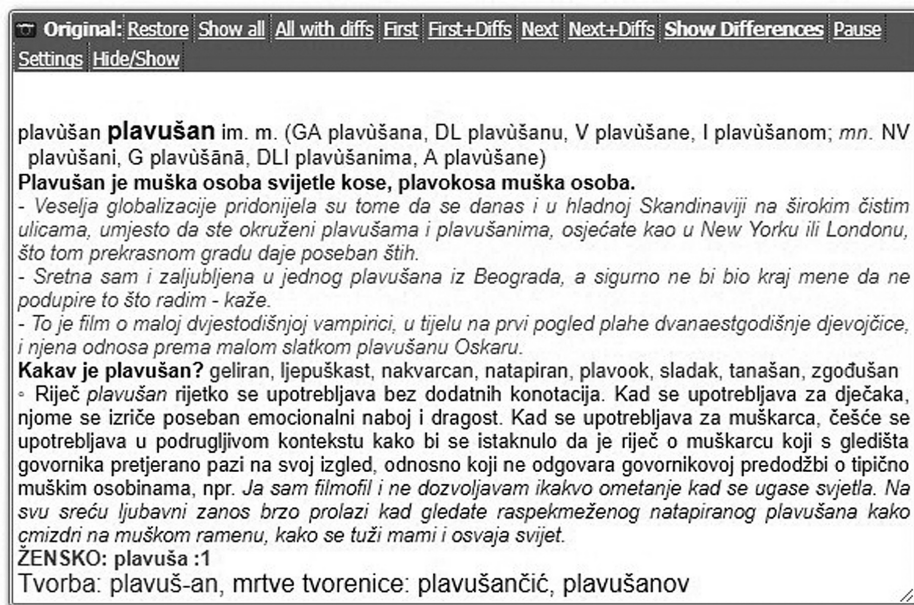
47 Usp. Schutz (2002: 641): „We must face the fact that the lexicon does reflect many unpleasant stereotypes, we have to decide upon the relevance of this specific type of information for the type of dictionary that we wish to bring about, and we must determine the adequate form in which we will present this information and then be as consistent as possible in following the chosen procedure.” te odgovor na pitanje o statusu uvredljivih i vulgarnih riječi u *Oxford Dictionary* (www.lexico.com/explore/vulgar-language-in-dictionaries): „Our general adult-level dictionaries cover informal and offensive terms and meanings as well as standard, formal, and technical vocabulary. They are not deliberately excluded because they are as much a part of the language as any other words. Our policy is to include informal or offensive words on the basis of their currency of use, as reflected in the Oxford English Corpus and other databases, but always to alert the user by marking them clearly and appropriately using labels such as ‘derogatory’ or ‘vulgar’, and also by specific usage notes. We mark as ‘offensive’ any words or meanings which are likely to cause offence, even if a user may intend no offence by using them. We are constantly re-evaluating and improving our dictionary texts and this includes ongoing assessment of the way in which these labels are applied.” Sredstvo prikladnoga načina interpretacije je katkad i pažljiv probir primjera, o čemu piše Lazić (2021: 102) osvrćući se na obradu glagola *tračati* u *Mrežniku*: „Iako se u korpusnim podatcima žene češće pojavljuju kao osobe koje se bave tračem, to nije isključivo tako, stoga su odabrani primjeri u kojima se osobe obaju spolova spominju kao sudionici trača.”

Slika 6. Obrada riječi *plavuša* u radnoj inačici *Hrvatskoga mrežnoga rječnika* (prikaz u programu *TLexu*)

Slika 7. Obrada riječi *plavušin* u radnoj inačici *Hrvatskoga mrežnoga rječnika* (prikaz u programu *TLexu*)

Slika 8. Obrada riječi *plavušan* u radnoj inačici *Hrvatskoga mrežnoga rječnika* (prikaz u programu *TLexi*)

4. Zaključak

U leksikografskome se radu pojavljuje složen problem razgraničavanja konotativnoga i prenesenoga značenja riječi. U *Mrežniku* se ne odstupajući od načela da se u rječničkim definicijama donose denotativna značenja redovito daje informacija i o konotativnome značenju, u prvome redu u kolokacijskome bloku jer se ono najbolje razaznaje iz kolokacija u kojima se riječ nalazi te s pomoću primjera, odnosno konteksta. Za rječničke se jedinice donose podatci o denotativnome, konotativnome te sintagmatskome značenju smatrajući da se tako daje potpuna definicija određene riječi jer se riječ nikad ne ostvaruje izvan konteksta. Kad je riječ o riječima koje označuju pojam s kojim se povezuju određeni stereotipi, mogućnost koja stoji na raspolaganju obrađivaču (s obzirom na to kojoj od dviju skupina rječnička jedinica koja odražava stereotipizaciju pripada, vidi 3. poglavlje), i kojom se pri obradi u *Mrežniku* često služimo, jest i

donošenje uporabne napomene u kojoj se korisniku objašnjava kontekst u kojemu se stereotipizacija prepoznaje. To omogućuje i zadržavanje društvene korektnosti obrađivača rječničke građe uz pružanje potpune obavijesti o značenju pojedine riječi, što svakako i jest primarni cilj i svrha svakoga rječnika, odnosno cilj koji rječnik nikad ne smije iznevjeriti.

Izvori

- Baza etnika i ktetika*. <http://hrvatski.hr/etnici-i-ktetici/> (pristupljeno 14. veljače 2021.).
- Cambridge Dictionary*. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/blonde> (pristupljeno 16. veljače 2021.).
- Collins COBUILD Dictionary. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/blonde>.
- dictionary.com. <https://www.dictionary.com/browse/blonde> (pristupljeno 16. veljače 2021.).
- HJP = *Hrvatski jezični portal*. <http://hjp.znanje.hr/> (pristupljeno 15. veljače 2021.).
- Lexico. <https://www.lexico.com/explore/vulgar-language-in-dictionaries> (pristupljeno 1. ožujka 2021.).
- Merriam Webster Dictionary. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/blond> (pristupljeno 16. veljače 2021.).
- Mrežnik*, projektne stranice. <http://ihjj.hr/mreznik/> (pristupljeno 16. veljače 2021.).
- Oxford English Dictionary*. <https://oed.hertford.ox.ac.uk/literary-sources/literary-issues/connotation-vs-denotation/> (pristupljeno 15. veljače 2021.).
- Pojmovnik e-leksikografije*. <http://ihjj.hr/mreznik/page/pojmovnik/6/> (pristupljeno 27. veljače 2021.).
- Repozitorij metafora hrvatskoga jezika*. <http://ihjj.hr/metafore/> (pristupljeno 27. veljače 2021.) (pristupljeno 1. ožujka 2021.).
- RHJ = Šonje, Jure (ur.). 2000. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža – Školska knjiga. Zagreb.
- Struna*. <http://struna.ihjj.hr/> (pristupljeno 27. veljače 2021.).
- ŠR = Birtić, Matea; Blagus Bartolec, Goranka; Hudeček, Lana; Jojić, Ljiljana; Kovačević, Barbara; Lewis, Kristian; Matas Ivanković, Ivana; Mihaljević, Milica; Miloš, Irena; Ramadanović, Ermina; Vidović, Domagoj. 2012. *Školski rječnik hrvatskoga jezika*. Školska knjiga – Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- VRH = *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*. 2015. Školska knjiga.

Literatura

- BABIĆ, STJEPAN. 2002. *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*. Nakladni zavod Globus i HAZU. Zagreb.
- BEDDOW, MICHELLE. 2011. Hair Stereotypes and Their Associated perceptions in Relationships and the Workplace. *PSI CHI Journal of Undergraduate Research* 16. 12–19.
- BLAGUS BARTOLEC, GORANKA. 2015. Jesu li svi Dalmoši blitvari, a Slavonci prike? *Hrvatski jezik* 2/3. 32–33.
- CLAYSON, DENNIS E.; MAUGHAN, MICOL R. C. 1986. Redheads and blonds: Stereotypic images. *Psychological Reports* 59 (2, Pt 2). 811–816.
- EPPLE, BARBARA. 2000. Sexismus in Wörterbüchern. *Proceedings of the 9th EURALEX International Congress*. Ur. Heid, Ulrich; Evert, Stefan; Lehmann, Egbert; Rohrer, Christian. Universität Stuttgart. Stuttgart. 739–749.
- GORJANC, VOJKO. 2004. Politična korektnost in slovarski opisi slovenščine – zgolj modna muha? *Moderno v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi. 40. seminar slovenskega jezika, literature in kulture: zbornik predavanj*. Ur. Stabej, Marko. Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. Ljubljana. 153–161.
- GORJANC, VOJKO. 2007a. Identitet: kreiranje u diskursu i konstrukcija u rječniku. *Jezik i identiteti. Zbornik radova s 20. znanstvenog skupa HDPL-a*. Ur. Granić, Jagoda. Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku. Zagreb – Split. 185–192.
- GORJANC, VOJKO. 2007b. Kontekstualizacija oseb ženskega in moškega spola v slovenskih tiskanih medijih *Stereotipi v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi. Zbornik predavanj: Ljubljana 25. 6. – 13. 7. 2007*. Ur. Novak Popov, Irena. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiku, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. Ljubljana. 173–180.
- HALUPKA-REŠETAR, SABINA; RADIĆ, BILJANA. 2003. Animal names use din addressing people in Serbian. *Journal of Pragmatics* 35. 1891–1902.
- HANKS, PATRIC. 2006. How people use words to make meanings: Semantic types meet valencies. *Input, process and product: Development in teaching and language corpora*. Ur. Boulton, Alex; Thomas, James. Masaryk University Press. Brno.
- HANKS, PATRIC. 2016. Definition. *The Oxford Handbook of Lexicography*. Ur. Durkin, Philip. Oxford University Press. 94–123. doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199691630.001.0001.
- HUDEČEK, LANA; MIHALJEVIĆ, MILICA. 2014. Jesu li i učenice učenici, a članovi aktiva nastavnika i nastavnice? *Hrvatski jezik* 1/2. 5–10.
- HUDEČEK, LANA; MIHALJEVIĆ, MILICA. 2018. *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik. Upute za obrađivače. Radna inačica*. <http://ihjj.hr/mreznik/uploads/upute.pdf> (pristupljeno 15. veljače 2021.).

HUDEČEK, LANA; MIHALJEVIĆ, MILICA. 2019a. Profesijski nazivi u hrvatskoj e-terminografiji i e-leksikografiji. *Studia lexicographica* 13/24. 75–95. doi.org/10.33604/sl.13.24.2.

HUDEČEK, LANA; MIHALJEVIĆ, MILICA. 2019b. Croatian Web Dictionary – Mrežnik – Linking with Other Language Resources. *Electronic lexicography in the 21st century. Proceedings of the eLex 2019 conference*. Ur. Kosem, Iztok i dr. Lexical Computing CZ, s.r.o. 72 – 98. Brno.

HUDEČEK, LANA; MIHALJEVIĆ, MILICA. 2020a. The *Croatian Web Dictionary – Mrežnik* Project – Goals And Achievements. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 46/2. 645–667. doi.org/10.31724/rihjj.46.2.11.

HUDEČEK, LANA; MIHALJEVIĆ, MILICA. 2020b. *Collocations in the Croatian Web Dictionary – Mrežnik. Slovenščina 2.0* 8/2. 78–111. doi.org/10.4312/slo2.0.2020.2.78-111.

KEITH, ALLAN. 2007. The pragmatics of connotation. *Journal of Pragmatics*. 1047–1057 <https://oed.hertford.ox.ac.uk/literary-sources/literary-issues/connotation-vs-denotation/> (pristupljeno 1. ožujka 2021.).

LAZIĆ, DARIA. 2020. Trač kao tekstna vrsta i leksikografski problem. *Saznanje* 2. 92–104.

PIŠKOVIĆ, TATJANA. 2016. Perpetuiranje rodni stereotipa u hrvatskim rječnicima. *Romanoslavica* 52/2. 343–363. <https://stilistika.org/stiloteka/rasprave/250-perpetuiranje-rodni-stereotipa-u-hrvatskim-rjecnicima> (pristupljeno 28. veljače 2019.).

PIŠKOVIĆ, TATJANA. 2018. Jezične rodne ideologije u hrvatskim ženskim časopisima prve polovice 20. stoljeća. *Suvremena lingvistika* 44/86. 291–327. doi.org/10.22210/suvlin.2018.086.06.

SCHUTZ, RIK. 2002. Indirect Offensive Language in Dictionaries. *Proceedings of the 10th EURALEX International Congress*. Ur. Braasch, Anna; Povlsen, Claus. Center for Sprogteknologi. Copenhagen. 637–641.

TANASIĆ, NEVENA. 2010. Denotacija i konotacija imena *Balkan* i njegovih izvedenica. *Hrvatistika: studentski jezikoslovni časopis* 4/4. 111–118.

Dictionary and Stereotypes: What is a Blonde Like in *Mrežnik*?

Abstract

This paper is dealing with practical lexicographic issues connected to stereotyping by looking at data from the *hrWaC* corpus. Examples of terms and expressions used to denote people with blond hair, male and female alike – *plavokosa djevojčica/djevojka/žena* (blonde girl/woman), *plavuša* (blonde), *plavokos dječak/mladić/muškarac* (blond boy/young man/man), and *plavušan* (blond) – and the possessive adjective *plavušin*

(*blonde's*; *hrWaC* has no record of the male equivalent – *plavušanov/blond's*) show their most frequent collocational behaviour. This brings us to the issue of linguistic (grammatical) stereotyping (like we see in *plavuša* with the feminine *-uša* suffix) and lack of semantic parallelism between the unit denoting a stereotyped notion and its derivatives (female *plavuša/blonde* vs. male *plavušan/blond*). The paper shows the extent of connotational/collocational differentiation between the Croatian expressions for female persons that contain adjective *plavokos* (*blond-haired*) (mostly implying delicacy, gentleness, fragility) and the term *plavuša* (*blonde*) (mostly implying physical attraction and lack of intelligence). As a dictionary that is corpus-based, but not corpus-driven, *Mrežnik* does not register collocations uncritically. This fact raises many questions: about the importance of a dictionary's social responsibility and its realization; whether a dictionary should also have an educational role, in the sense that it should aim to change negative perceptions/stereotypes; What is the role of the assumed user profile as we choose the way in which to present a stereotyped concept? Can a lexicographer be scientifically consistent and socially appropriate at the same time? In fact, by raising this collocational issue with regard to *Mrežnik* and asking how *Mrežnik* perceives a blonde, we are bringing closer some of the doubts that emerge as we process words that reflect social, gender and other stereotypes, while offering a model for their processing.

Ključne riječi: rječnik, stereotipi, društveni stereotipi, rodni stereotipi, gramatikalizacija stereotipa

Keywords: dictionary, stereotypes, social stereotypes, gender stereotypes, grammaticalization of stereotypes